

היום נלמד בעזרת ה':

גיטין דף מא

(בעמוד הקודם)

גמרא: מי שחרר: מי שחרר את העבד? האדון הראשון. ומהדין העבד לא חייב כלום לאדון השני משום שהשחרור שעשה האדון הראשון הפקיע את השעבוד שהיה משועבד לאדון השני, כי הדין הוא שהקדש חמץ ושחרור מפקיעים את השעבוד (ראה הרחבה בסוף העמוד). אלא שאנו חוששים שמא יפגוש האדון השני את העבד ויאמר לו 'עבדי אתה' ובכך יוציא לעז על בניו של העבד שהם עבדים - ולכן כופים את האדון השני שיכתוב לו גט שחרור, והעבד כותב לאדון השני שטר חוב על השווי שלו שהיה אמור האדון לקבל אם לא היה משתחרר. זו דעת תנא קמא.

אבל לדעת רשב"ג לא העבד כותב את השטר חוב לאדון השני אלא האדון הראשון כותב אותו, משום שהוא הזיק את 'השעבוד' שלו בכך ששחרר את העבד שהיה משועבד לו. וזה גופא המחלוקת בין ת"ק לרשב"ג האם מזיק שעבוד של חבירו חייב לשלם או פטור מלשלם (ואם הוא פטור מלשלם אז העבד ישלם על הנאתו מהשחרור).

עולא אמר: האדון השני שחרר את העבד. וכמובן שאין לו כח לשחרר אותו ולכן העבד לא חייב במצוות, אלא בגלל שיצא על העבד שם של 'בן חורין' - כופים את רבו הראשון שיכתוב לו גט שחרור, והעבד כותב לו שטר על דמיו. זהו לדעת ת"ק. אבל לדעת רשב"ג האדון השני כותב את השטר בגלל שהוא הזיק את האדון הראשון בכך שכתב שטר שחרור לעבדו. וזו גופא המחלוקת האם המזיק בהיזק שאינו ניכר חייב או פטור.

עולא מאי טעמא לא אמר כרב? עולא לא הסביר את המשנה כרב - משום שקשה לו איך אומרת המשנה 'כופין את רבו ועושה אותו בן חורין' והכוונה לרבו השני, והרי השני הוא בכלל לא 'רבו' אלא הוא רק משועבד לו.

(המשך בדף הבא ↓)

יוצא לאור ע"י:

"אור הספר התורני" הוצאה לאור

052-7628377

להצטרפות:

mabatlada18@gmail.com

052-342-4473

ואילו רב לא הסביר כעולא - משום שאין אומרת המשנה 'רשב"ג אומר אינו כותב, אלא משחרר' וכי האדון השני באמת 'משחרר' אותו? הרי הוא הגט שהוא כתב כלל לא הועיל (רק שהוא גרם להוצאת שם בן חורין על העבד וכנ"ל).

*

איתמר העושה שדהו אפותיקי: לווה שעשה את השדה שלו 'אפותיקי' להלוואה, כלומר שאמר למלווה מפה תגבה את החוב אם לא אחזיר לך אותו. ולאחר מכן בא נהר והציף את השדה והיא התקלקלה. אמי 'שפיר נאה' (= יפה התואר) אמר שהמלווה אינו יכול לגבות את החוב מנכסים אחרים שיש ללווה, כי האפותיקי שלו התקלקלה. אבל אביו של שמואל אמר שיכול לגבות מנכסים אחרים.

אמר רב נחמן בר יצחק: בגלל שקוראים לו אמי 'יפה תואר', הוא אומר שמועה לא יפה? כלומר מדוע שלא יגבה המלווה את חובו משאר נכסים?

אלא יש לתרגם ולבאר את שמועתו של אמי כך: מדובר שהלווה עשה 'אפותיקי' מפורש' שאמר למלווה 'לא יהא לך פרעון אלא מזו' - ולכן כאשר נתקלקלה השדה לא יכול המלווה לגבות משדה אחרת. אבל אם הוא היה אומר לו אפותיקי בסתם 'תגבה מזו' - כוונת המלווה להלוות את הכסף לאו דוקא רק על דעת השדה המסוימת הזו, אלא כוונתו על כל השדות של הלווה, ולכן אם השדה הוצפה הוא גובה מאחרות. (ונמצא שאין מחלוקת בין אמי שפיר נאה לאביו דשמואל - רמב"ן).

תניא אידך העושה שדהו אפותיקי: מכיון שהוא עשה שדה אפותיקי שאינו מפורש, יכול בעל השדה למכור את השדה והם יגבו משאר הנכסים שלו. אמנם לגבי כתובת אשה חולק רשב"ג וסובר שהמכירה כלל לא חלה (תוספות), משום שהאשה התחתנה על דעת כן שתהיה לה אחריות על הכתובה שלה מהשדה המסוימת הזו, כי היא לא מעוניינת להתחיל לחפש ולהתדיין בבית דין מי קנה את השדה האחרונה של הבעל בכדי לגבות ממנו את השעבוד כתובה שלה (כי השעבוד עובר לשדה האחרונה של הבעל ומי שקנה אותה הפסיד).

משנה: מי שחציו עבד וחציו בן חורין: עבד שהיה שייך לשני אנשים בשותפות, ואחד מהם שחרר אותו - הוא נהיה חצי עבד וחצי בן חורין. לדעת בית הלל משאירים אותו במצב הזה, אמנם הוא צריך לעבוד את רבו בחצי מימי השבוע בגלל החצי העבד שבו. אבל לדעת בית שמאי כופים את רבו לשחררו משום שהוא אינו

יכול להתחתן עם שפחה בגלל החצי בן חורין שלו שאסורה לו, וגם אינו יכול להתחתן עם בת חורין בגלל החצי עבד שלו (האיסור הוא מהפסוק 'לא תהיה קדשה מבנות ישראל ולא יהיה קדש מבני ישראל' דהיינו אדם שהוא מופקר ומוכן לזנות. עבד ושפחה אין בהם קידושין וכל בעילותיהם בעילת זנות). אמנם העבד כותב לרבו שטר חוב על חצי מהשווי של עצמו שמפסיד רבו בשחרורו.

גמרא: ת"ר המשחר חצי עבדו. אמר רבה: רבה מבאר שכל המחלוקת היא כאשר האדון כתב שטר שחרור לעבד על חצי - האם זה מועיל או לא. אבל אם נפדה חצ מהעבד בכסף - לכולי עלמא הוא יצא לחירות בחציו ונעשה חצי עבד חצי בן חורין.

וזאת משום שבתורה נאמר שהבא על 'שפחה חרופה' שהיא שפחה המאורסת לעבד עברי שחציה עבד וחציה בת חורין לא יומת אלא יביא קרבן. "ואיש פי ישכב את אשה שכתב זרע והוא שפחה נחרפת לאיש והפדה לא נפדתה או חפשה לא נתן לה בקרת תהיה לא יומתו כי לא חפשה".

'והפדה לא נפדתה' מלמד שהיא חצי נפדתה בכסף חצי לא נפדתה. לדעת רבי הפסוק מקיש כסף (-) 'והפדה לא נפדתה' לשטר - 'או חפשה לא נתן לה' וזהו שטר כנלמד ב'גזירה שווה' 'לה'-'לה' מגירושי אשה 'וכתב לה ספר כריתת' ללמד שכשם שגירושין בשטר כך גם שחרור השפחה בשטר. ונמצא שמהפסוק נלמד שניתן לשחרר חצי שפחה בשטר. אבל לדעת רבנן לומדים מהגזירה שוה הנ"ל 'לה'-'לה' מגירושי אשה: כמו שאי אפשר לגרש אישה לחצאין כך גם אי אפשר לשחרר שפחה לחצאין.

לימא בהא קמלפגי: לכאורה המחלוקת בין רבי לרבנן היא האם כאשר יש שני לימודים סותרים: אחד היקש והשני גזירה שווה - עדיף ללמוד מההיקש (-רבי), או מהגזירה שווה (-רבנן).

דחיה: לא, דכו"ע גזירה שוה עדיפא: לכו"ע עדיף הלימוד של גזירה שווה (משום שהמילים מיותרות בפסוק, ועוד שאין אדם דן גזירה שווה מעצמו אלא אם כן קיבל אותה מרבותיו בקבלה ממשה רבינו). אבל כאן יש פירכא לגזירה שווה: משום שבגירושין יש חומרא שאשה אינה יכולה להתגרש בכסף ולכן גם אינה יכולה להתגרש לחצאין, אבל בשחרור שניתן להשתחרר בכסף ניתן יהיה גם להשתחרר לחצאין. ולכן סובר רבי שעדיף ללמוד כאן מההיקש. ואילו רבנן חולקים.

(המשך בדף הבא ↓)

ורב יוסף אמר: כל המחלוקת היא דוקא בכסף - האם ניתן להשתחרר לחצאין לדעת רבי כוונת הפסוק 'וְהַפְּדָה לֹא נִפְדָּתָה' כנ"ל שהיא נפדתה ולא נפדתה כלומר נפדתה לחצאין, אבל לדעת רבנן הכוונה בפסוק 'וְהַפְּדָה' - לא נִפְדָּתָה! דהיינו שהיא לא נפדתה כלל ודברה תורה כלשון בני אדם. אבל בשטר - לכולי עלמא לא ניתן להשתחרר לחצאין (שאין מקור לכך).

מיתבי.. תיובתא דרב יוסף תיובתא: שהרי רבי סובר שבשטר כן קנה!

והגמרא ממשיכה להוכיח מהברייתא: '**בשטר הוא דפליגי וכו'.** משמע בברייתא שכל המחלוקת היא בשטר אבל בכסף לכולי עלמא מועיל להתשחרר לחצאין - נמצא שיש כאן תיובתא נוספת על רב יוסף שאמר שהמחלוקת היא בכסף!

תירוץ: אמר לך רב יוסף: אני חוזר כי מדברי, אלא המחלוקת בין רבי לרבנן היא בין בכסף ובין בשטר. והסיבה שהברייתא נקטה רק שטר, בכדי להודיעך את כוחו של רבי שאפילו בשטר הוא סובר שניתן לשחרר בחצאין. הגמרא מקשה: מדוע לא כתבה הברייתא את המחלוקת בכסף להודיע את כח רבנן שגם בכסף הם מחמירים שלא ניתן לשחרר לחצאין? והתשובה: ש'כח דהתירא עדיף' (עיי' ביצה דף ב'), ולכן עדיף להשמיע את חידושו של רבי להתירא גם בשטר.

ת"ש והפדה: 'יכול לכל?' כלומר שנפדתה לגמרי (ובכל אופן התורה פטרה את הנואף עימה אפילו שלאחר השחרור היא בת ישראל המאוסרת לישראל)? תלמוד לומר 'לא נִפְדָּתָה.' ושוב 'יכול לכל?' כלומר שלא נפדתה כלל (ובכל אופן התורה מחייבת את הנואף עם שפחה המיועדת לעבד עברי קרבן אשם, בגלל שהיא מיוחדת לעבד עברי)? תלמוד לומר 'וְהַפְּדָה.'

אין לי אלא חציו בכסף או כולו בשטר: כלומר עד כאן למדנו שניתן לשחרר חצי עבד בכסף, אבל לגבי שטר לא מצאנו שחרור לחצאין, כי במילים 'או חֲפִשָּׁה לֹא נִתַּן לָהּ' לא מוזכר חצאין!

בשלמא לרב יוסף: לדעת רב יוסף - לאחר שהקשנו עליו ותירצנו את דעתו - שהמחלוקת בין רבי לרבנן היא גם בכסף וגם בשטר: מסתדרת הברייתא עם שיטתו, שהברייתא היא דעת רבי הסובר שבין בכסף ובין בשטר ניתן לשחרר לחצאין. אבל לדעת רבה שהמחלוקת היא רק בשטר אבל בכסף לכו"ע ניתן לשחרר לחצאין, קשה, כי ברישא (לגבי כסף) הברייתא נוקטת ככו"ע שניתן לשחרר, ואילו בסיפא (לגבי שטר) הברייתא נוקטת רק כרבי שניתן לשחרר.

(המשך בדף הבא ↓)

תירוץ: **אמר לך רבה**: אכן הרישא לדברי הכל והסיפא רק לדברי רבי.

רב אשי אמר: אין צורך לחלק את דברי הברייתא, אלא הברייתא כולה היא דעת רבי הסובר בכסף וגם בשטר שניתן לשחרר לחצאין.

מושגים בדף

הקדש חמץ ושחרור מפקיעין מידי שעבוד:

הקדש: הקדוש 'בקדושת הגוף' כגון בהמה שהוקדשה לקרבן, אפילו שבשעה שהקדישה בעליה כבר היתה משועבדת קודם לכן להלוואה (= שעשה הבעלים את הבהמה 'אפותיקי' שאם לא יפרע את חובו יגבה המלוה את הכסף מהבהמה) - ההקדש מפקיע את השעבוד, ואם אחר כך לא יפרע הלווה את חובו, לא יוכל המלוה לגבות אותו מהבהמה הקדושה.

חמץ: גוי שהלוה כסף לישראל לפני פסח, ונתן לו הישראל משכון חמץ (ולא לקחו הגוי לביתו), וכשהגיע זמן הפירעון לאחר הפסח לא פרע הישראל את חובו - אסור החמץ בהנאה, משום שאיסור החמץ הפקיע את השעבוד של הגוי.

ושחרור: אדם שלוה כסף מחבירו ומישכן את העבד שלו למלווה עבור החוב (= שעשאו 'אפותיקי' אם לא יפרע לו כנ"ל בבהמה), ולאחר מכן שחרר הלווה את העבד - השחרור הפקיע את השעבוד.